

הגדרת מלאכת מבשל

1. תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ב הלכה ה

הבעיר ובישל. (במעשה אחד) אית תניי תני (יש תנא השונה) חייב שתיים (חייב משום שתי מלאכות) אית תניי תני (ויש תנא השונה) חייב (משום מלאכה) אחת (בלבד). מאן דמר חייב שתיים (פשוט לאלו שתי מלאכות כוונתו) אחת משום מבעיר ואחת משום מבשל. ומאן דמר אחת. (אולם זה שאומר שחייב על מלאכה אחת בלבד, יש לעיין) היידיא היא (איזו היא? מבעיר או מבשל?) רבי יודה אומר (חייב) משום מבעיר. רבי יוסי אומר (חייב) משום מבשל. וקשיא על דרבי יוסי (הרי מלאכת) הבערה לימדה על כל (שאר) המלאכות שבתורה (שאם עשאו בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת, ואם כן ודאי מסתבר שמלאכת הבערה עדיפה על מלאכת בישול, וכיצד אומר רבי יוסי ש) אינו חייב משום מבעיר אלא (רק) משום מבשל?

- לכאורה כל מבשל חייב להבעיר לצורך הבישול, מה החילוק ביניהם?
- נסה ליישב את קושיית הירושלמי על ר' יוסי, היעזר במקורות הבאים:

2. שו"ת חתם סופר חלק ב (יורה דעה) סימן צב

אמנם אף על גב שכן הוא מכל מקום בודאי המדליק נר בשבת אין בו משום בישול רק משום הבערה ולא לשתמיט מקום דהנותן שמן בנר חייב משום מבשל ולא משמע דתליא זה בפלוגתא מלאכה שאצ"ל אלא לכולי עלמא לית ביה משום מבשל אף על גב דלגבי בשר בחלב סבירא ליה לגדולי אחרונים דהוה מבשל מכל מקום מלאכת שבת בעינן שיהיה כיוצא בהן במשכן ושם היה בישול הסממני' שדבר המבושל היה בעולם והיו צריכי' לו וכל בישול שכיוצא בזה חייב עליו אפילו כלי מתכת עיין מגן אברהם סימן שי"ח ס"ק יו"ד בסופו יע"ש.. ומ"מ ענין בישול בשבת הוא שצריך להדבר המתבשל ועכ"פ נשאר בעולם מה שאין כן כשכלה והולך ואחר הבישול לא נשאר בידו מאומה אף על פי שמכל מקום בישל הדבר ההוא ולענין ב"ח עשה תועבה דרחמנא קפיד אמעשה הבישול ההוא מכל מקום בשבת פטור דלא הוה כעין בישול סממני'..

- איך מגדיר החתם סופר את איסור מבשל? מדוע לפי זה אין איסור מבשל בשמן של הדלקת נרות בשבת?

3. תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ב הלכה ה

זר ששימש (בעבודת ה) מקדש בשבת ובעל מום (או כהן בעל מום) ששימש (בעבודת קרבן ציבור) בטומאה (בשעה שהיה טמא ובכגון שהותרה עבודת הקרבן בטומאה על ידי כהנים כשרים). רבי חייא רובא (הגדול) אמר (בשני המקרים הוא עבר על) שתיים (על שתי עבירות. דהיינו, במקרה הראשון, הישראל עבר ע עצם העבודה לזר האסורה במקדש ועוד איסור משום חילול שבת ובמקרה השני הכהן עבר אחת משום עבודה בזמן שהיה בו מום ועוד אחת משום עבודה במצב של טומאה). בר קפרא אמר אחת. (היינו במקרה של ישראל ששימש במקדש בשבת הוא עבר רק על איסור עבודה לזר במקדש אך אין כאן משום חילול שבת, שכן מלאכת שבת במקדש הותרה לגמרי גם לזרים ובמקרה של כהן בעל מום ששימש בעבודת קרבן ציבור בטומאה, היא עבר רק משום עבודה בבעל מום אך אין כאן משום עבודה בטומאה שכן בעבודת קרבנות ציבור הותרה טומאה לגמרי גם לכהנים בעלי מומים).. נפקון ושמעון. (יצאו ושמעו שהמקרים שבהם נחלקו היינו זר ששימש במקדש בשבת ובעל מום ששימש בטומאה נחלקו בהם תנאים בברייתא) ר' יוסי אומר (שבמקרים הללו חייב) שתיים. (ואילו) ר"ש אומר (שחייב) אחת. (בלבד) מאן דמר אחת (מי שאמר שחייב רק על עבירה אחת) משום זרות. ומאן דמר שתיים (אך זה שסובר שחייב שתיים הרי עבירה) אחת (הרי היא) משום זרות. חורנייתה (אולם העבירה האחרת שהוא משום מלאכה בשבת) למה (חייב) על איזו עבודה הזר מתחייב משום חילול שבת? אם תאמר). משום שחיטה (ושחיטה היא אב מלאכה). והרי שחיטה בזר כשירה (ואם כן לא נעשתה שום עבירה ואין כאן לא משום זרות ולא משום שבת!). אלא (תאמר שהאיסור הוא) משום הילוך (שמוליך את דם הקרבן למזבח או) זריקה (של הדם על המזבח) וקבלה (או קבלת הדם במזרק שכל אלו הם עבודות שפסולות בזר, גם זה לא יתכן שכן כל אחת מעבודות אלה) אינה אלא שבות. (איסור דרבנן של טלטול מוקצה, ואין בהן איסור מלאכה בשבת) הוי לית טעמא (הרי שאין טעמו של דבר כלומר הכרח הוא שהחייב משום שבת אינו) אלא משום איכול איברים ופדרים (שריפת אברי וחלבי הקרבנות שמדובר שהקטרים הזר בליל שבת על גבי המזבח) שהיו מתאכלין על גבי המזבח כל הלילה. (ומכיוון שההקטרה היא מלאכה שאסורה בזר לפיכך יש כאן משום איסור זרות ומשום מלאכה בשבת) על דעתיה דר' יודא דז אמר (לפי דעת רבי יודה שאמר לעיל שהמבעיר ומבשל במעשה אחד חייב) משום מבעיר ביחא. (מובן הדבר, שאף אצלנו המקטיר חייב משום מלאכת מבעיר אולם) על דעתיה דר' יוסי דז אמר (שהמבעיר ומבשל במעשה אחד חייב) משום מבשל (קשה) מה בישול יש כאן (להתחייב עליו?) והרי אינו רוצה שהאברים יתבשלו אלא רק שיישרפו לגמרי כמצוותם). מכיון שהוא רוצה באכול כמבשל הוא:

- "מכיון שהוא רוצה באיכול כמבשל הוא" – מה קשה על הגדרת החתם סופר מתשובת הירושלמי?
- היעזר במקורות הבאים להבנת הגדרת מלאכת מבשל

4. בראשית רבה פרשת בראשית פרשה יא סימן ו

פילוסופוס אָחַד שָׁאֵל אֶת רַבִּי הוֹשַׁעְיָה, אָמַר לוֹ אִם חֲבִיבָהּ הִיא הַמִּילָה, מִפְּנֵי מָה לֹא נִתְּנָה לְאַדָּם הָרִאשׁוֹן, אָמַר לוֹ מִפְּנֵי מָה אוֹתוֹ הָאִישׁ מְגַלַּח פְּאֵת רֵאשׁוֹ וּמְנִיחַ אֶת פְּאֵת זָקְנוֹ, אָמַר לוֹ מִפְּנֵי שֶׁגָּדַל עִמּוֹ בְּשִׁטּוֹת, אָמַר לוֹ אִם בֵּן יִסְמָא אֶת עֵינָיו וְיִקְטַע אֶת יָדָיו וְיִשְׁבֵּר אֶת רַגְלָיו, עַל יְדֵי שֶׁגָּדְלוּ עִמּוֹ בְּשִׁטּוֹת. אָמַר לִיה וְלֹאֲלוֹן מִלֵּיא אֶתִּינוּ, אֶתְקַמָּהָ. אָמַר לוֹ הַהוֹצִיאָךְ חֶלֶק אִי אֶפְשָׁר אֲלֵא כָּל מָה שֶׁנִּבְרָא בְּשִׁשֶּׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית צְרִיכִין עֲשֵׂיהָ, כְּגוֹן הַחֶרְדֵּל צְרִיךְ לְמַתוּק. הַתּוֹרְמוֹסִים צְרִיךְ לְמַתוּק. הַחֲטִיִן צְרִיכִין לְהִטְחוֹן. אֶפְלוֹ אָדָּם צְרִיךְ תְּקוּן.

5. כתבי הארי שער המצוות פרשת בהר

והנה בימי החול, אז אנו מבררין את אלו המלכים, ע"י המצות מעשיות שאנו מקיימים ע"י מלאכה, מה שאין כן ביום השבת, כמו שיתבאר. והעניין הוא, כמ"ש ר"ל (מ"ר פרשת בראשית פי"א) שהשיב רבי עקיבא לטורנוסורפוס, כששאל ממנו איזה משעים נאים, של הקב"ה או של בשר ודם בו, והביא לו ראיה מן התורמוסים ומן החרדל, שצריכים למתק ע"י בשר ודם, והחייטים ליטחון ולאפות וכו'. נמצא, כי המלאכות, הם הוראות היות הדברים צריכים תיקון ע"י מעשינו למטה, כ"א הקב"ה היה בורא מתחלה, כדרך שעתיד לעשות בימי המשיח, להוציא הארץ גלוסקאות יפות, כמ"ש ר"ל בשלהי כתובות, (דף קיא) על פסוק יהי פסת בר בארץ, לא היינו צריכים לטרוח בכמה מיני מלאכות, חרישה וזריעה וקצירה וכו', עד שהמאכל נתקן. אבל עתה, אנו צריכים לחרוש ולזרוע ולהוציא התבן והקש שהם הקליפות מן החיטים, ואח"כ מוציאין הסובין והמורסן, שהם קליפות יותר דקות. ואח"כ לאפותו ולתקנו על ידי האש, כי זה הוא גמר המלאכות. ועד"ז שאר כל המלאכות שבעולם... וכן עד"ז בכל פרטי המלאכות כולם, בסוד בכל דרכיך דעהו, עד שתמצא בסיום גמר המלאכות הפת, שאז האדם אוכלו, והרי נתקן הצומח ההוא והוברר ממדרגת צומח.. אבל יום השבת.. אין בה כוח לברר... והנה כי כיון שביום השבת אין שום בירור נעשה, לכן כל המלאכות אפילו של אוכל נפש, נאסרו בשבת.

6. תוספתא למסכת שבת

ואם נתן למוצ"ש אסור עד שייחמו.

7. תלמוד בבלי מסכת שבת דף יח עמוד ב

לא תמלא אשה קדרה עֲסָסִיּוֹת וְתוֹרְמוֹסִין וְתַנִּיחַ לְתוֹךְ הַתְּנוּרָה עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֻׁכָה, וְאִם נִתְּנָן — לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת אֲסוּרִין בְּכַדֵּי שְׂעִישׁוֹ. כִּיּוֹצֵא בּוֹ: לֹא יִמְלֵא נְחֹתוֹם חֲבִית שֶׁל מִים וְיַנִּיחַ לְתוֹךְ הַתְּנוּרָה עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֻׁכָה, וְאִם עָשָׂה בֵּן — לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת אֲסוּרִין בְּכַדֵּי שְׂעִישׁוֹ. לִימָא בֵּית שְׂמַאי הִיא וְלֹא בֵּית הַלֵּל? אֶפְלוֹ תִּימָא בֵּית הַלֵּל, גְּזִירָה שְׂמַאי יַחְתֵּה בְּגַחְלִים.

רש"י

בכדי שיעשו – כדי שלא יהנה ממלאכת שבת.

- מה הבעיה להנות ממלאכת שבת הרי האדם לא עשה כלום בשבת?
- מה הסיבה שב"ה מודים באיסור הכנסת תורמוסין לתנור עם חשכה לפי הבבלי?
- מה בין "בכדי שיעשו" ל"עד שייחמו"?

8. משנה מסכת שבת פרק א משנה י

אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום אין מותנין פת לתנור עם חשכה ולא חררה על גבי גחלים אלא כדי שיקרמו פניה מבעוד יום רבי אליעזר אומר כדי שיקרום התחתון שלה.

9. תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק א הלכה ה

ב"ש אמר לב"ה דבר אחד ולא יכלו (בית הלל) להשיבן. אמרו (להם) בית שמאי לבית הלל (איך אתם מתירים עשיית מעשה לפני שבת [כגון שריית סממני דיו] שיביא לידי מלאכה בשבת? וכי) אין אתם מודין לנו שאין צולין בשר בצל וביצה (לפני שבת) אלא (אם כן יש שהות) כדי שיצולו כל צורכן מבעוד יום? (וכפי שאתם מודים במלאכה זו הודו גם שכל מלאכה שתיגמר בשבת אסור להתחיל אותה בערב שבת) ולא יכלו (בית הלל) להשיבן.

- לפי הירושלמי, מדוע ב"ה מודים לב"ש באיסור צליית בשר מבעוד יום למרות שהם מתירים שביתת כלים?
- כיצד אפשר להסביר עפ"ז את הביטוי "בכדי שיעשו"?